

Un congrés per retornar als orígens

Fa quatre anys, en Joaquim Roglan augurava en la presentació d'objectius del III Congrés que el IV Congrés de Periodistes de Catalunya potser seria virtual. L'anhel de l'organització és que encara hi hagi uns quants centenars de professionals que, de cos present, vulguin reflexionar en veu alta sobre el paper que fan i el que el públic n'espera i què pretenen ells del periodisme amb principis tan essencials com fonedissos que cal recordar i actualitzar, quan fa la impressió que s'està perdent pes a les redaccions i a la societat.

MERCÈ CABANAS

Josep Tarradellas
al primer Congrés
de l'any 1978
Foto: Pepe Encinas

EL IV CONGRÉS DELS PERIODISTES DE CATALUNYA PROPOSA UNA REFLEXIÓ DE PORTES ENDINTRE

L'autocrítica i els dubtes que han proliferat els darrers temps en tota mena de fòrums serien d'allò més convenients en els treballs de discussió d'un congrés pensat perquè la professió s'aclareixi de portes endintre. I si se n'aprova una mena de decàleg, serà ben aprofitat de portes enfora. És d'esperar un congrés a la menuda. Queden molt lluny aquell 1992 amb un miler de professionals i d'estudiants que hi van participar i els més de sis-cents de 1996. Han passat només quatre anys, però la sensació és que fa molt més temps del darrer congrés, pels canvis continuats d'una societat on la informació sembla ser el bé més preuat i d'una professió que dona més voltes que el 29. Hi ha uns 5.000 periodistes exercint a Catalunya, segons diferents estudis, però la seva diversitat és tan gran que pot creure's que res tinguin a dir en un congrés. Però sí que hi tenen tots molt a dir, perquè, precisament, es tracta de discutir uns fonaments que són imprescindibles en qualsevol mitjà: públic o privat, gran o petit, general o especialitzat... Des dels mecanismes de defensa dels professionals fins a les rutines amb què es treballa, les relacions amb els altres poders, la diversificació i especialització, la pèrdua de pes a les redaccions, la defensa del servei públic, la resposta al nou escenari tecnològic o les inevitables, però a distància, relacions amb la publicitat.

Serà un congrés també, amb uns selectes actes paral·lels que evitin una tria prèvia d'allà on es vol assistir. Potser, en relació als dos darrers encontres, algú hi trobarà a faltar taules rodones atapeïdes de famosos on no hi cap ni una ànima més i ponències amb fort contingut crític on els presents es poden comptar amb els dits d'una mà. Però l'objectiu central és aconseguir el màxim de participació en les ponències marc de

CONFERÈNCIA DE LA PERIODISTA SOLEDAD GALLEGO DÍAZ

L'1 de juny passat, va tenir lloc la primera de les conferències pregressuals. Anava a càrrec de la periodista Soledad Gallego Díaz i portava per títol «Els mitjans de comunicació, ¿cobren les necessitats d'informació dels ciutadans?».

La conferenciant va iniciar la xerrada queixant-se per «l'absoluta manca d'interès que demostren els periodistes espanyols pel seu propi ofici», a diferència del que passa als països anglosaxons, i va tenir unes paraules de record per als periodistes que van exercir la professió durant el franquisme. Tot seguit, va analitzar fins a quin punt els mitjans de comunicació cobren les necessitats d'informació dels ciutadans. «Suposo que cobrim aquestes necessitats d'una manera fragmentària i potser superficial», va afirmar per després preguntar-se: «Existeixen noves generacions informatives? ¿Cobrim aquestes necessitats, noves i antigues, millor que abans, o contràriament s'està produint una progressiva desconexió entre els mitjans de comunicació i els consumidors d'informació? ¿Què està fent la premsa escrita? S'adapta? Millora? El futur de la premsa escrita depèn de trobar un diagnòstic real a aquestes preguntes i em consta que la discussió està sent molt viva, sobretot en el món anglosaxó, i que no es planteja només entre els periodistes, sinó també entre executius i empresaris dels mitjans de comunicació, fet que no sé si és una bona notícia». Gallego també va reconèixer que «els diaris mai han comptat amb una infraestructura industrial tan bona com ara, que mai han estat tan ben escrits i que mai han comptat amb tants professionals tan ben formats» i que, malgrat tot, «són cada dia més irrelevant i s'allunyen, de forma progressiva, de les necessitats de les persones a les quals van dirigides». Les causes que provoquen això, segons Gallego, «no es troben en les informacions que publiquem, sinó precisament en les que no publiquem i en els motius pels quals no ho fem». «La primera obligació d'un periodista -va recalcar- és el respecte a la veritat i el dret del públic a conèixer-la. La segona, defensar el lliure accés a la informació o la lliure publicació de

notícies, comentaris i crítiques. I la tercera, utilitzar mitjans justos per obtenir aquesta informació».

Gallego va criticar que en els darrers anys no es lluiti prou per defensar aquests principis i, en canvi, s'han imposat des de determinats poders tota una sèrie de limitacions informatives. «A tot Europa, a causa dels excessos de la premsa sensacionalista, els periodistes ens hem deixat mesclar en un enorme circ en el qual la polèmica sobre els límits de la llibertat a l'hora d'informar

es redueix a reivindicar el dret de determinades personalitats a preservar la seva intimitat./.../ per a mi el principal problema de la llibertat d'informació és ben bé al contrari: la quantitat de limitacions i restriccions a les quals està sotmesa aquesta. La premsa hauria d'estar més preocupada per la seva pròpia incapacitat de trencar els murs que tapen importants informacions d'interès general, que no pas per la intolerable habilitat de la premsa sensacionalista per escalar el mur de la residència de Lady Di». Soledad Gallego va ressaltar que quan s'ha volgut limitar el camp d'acció de la premsa sensacionalista, el que s'ha aconseguit ha estat aprovar lleis que han afectat la premsa crítica.

El fenomen de la globalització és, segons la conferenciant, «un fenomen imparable» i va demanar als periodistes que tinguin la informació necessària per comprendre el que està passant i així, lluitar contra la manipulació. «Aquest és un moment especial i els periodistes estem massa callats», va dir Gallego, que va citar a Howard Kurtz, especialista en mitjans de comunicació del Washington Post, qui aposta per «tornar al principi, als orígens d'aquesta professió. Només així cobrirem aquestes necessitats. Tornar al periodisme dels fets, del coneixement per sobre de la manipulació, de l'interès general, de la informació contrastada».

Soledad Gallego
va analitzar l'estat
de la professió
Foto: Ignasi
Rodríguez

**«Cal tornar als orígens
d'aquesta professió, al
periodisme dels fets, del
coneixement per sobre
de la manipulació»**

CONFERÈNCIA DE JOSEP MARIA TERRICABRAS

El 27 de juny, el catedràtic de filosofia de la Universitat de Girona, Josep Maria Terricabras, va realitzar la tercera conferència precongressual sota el títol «La funció del periodisme i els periodistes a Catalunya».

El filòsof va basar l'exposició a partir de tres eixos de referència (aquells per als quals el periodista és periodista, les fonts del periodisme i els mitjans del periodisme). El primer dels tres punts, segons Terricabras, ha de servir per tenir clar «el marc donat, el marc natural». «Els periodistes, a Catalunya, són periodistes, primàriament, per als conciutadans als quals s'adrecen, és a dir, per als catalans». Respecte a les fonts, va manifestar que «al darrere de les fonts periodístiques sempre hi ha algun poder que les controla. El periodista sap que les fonts de què disposa no són ben innocents, sinó que estan mogudes per interessos. S'ha de tenir en compte que els poders relacionats amb la informació i amb els seus mitjans cada dia estan més concentrats. En aquest sentit, és molt possible que, a Catalunya, el periodistes hagin de fer un treball important a l'hora de seleccionar i avaluar les informacions. I és que, si queda massa agafat pels interessos del poder que el contraataca, és molt possible que s'acabi allunyant dels interessos d'aquells per als quals és periodista».

Sobre el tercer punt -els mitjans del periodisme- va recordar que, en ser la llengua de comunicació el primer mitjà en la tasca periodística, «és important tenir present que la llengua pròpia de Catalunya és el català» i que l'ús que se'n fa «ha de ser correcte i eficaç».

El conferenciant va abordar la resta de la conferència centrant-se en l'anàlisi de la llibertat, i de l'objectivitat. Respecte a la llibertat es va preguntar en què consisteix i va recordar que «el problema és que aquesta no es dóna en el buit, sinó que ve sempre condicionada». Segons el filòsof, aquests condicionaments sempre existiran «si no, la llibertat no seria una llibertat humana». Sobre

l'objectivitat, va afirmar que cal anar en compte amb posar en dubte aquest concepte «perquè es pot acabar dient que, si no hi ha objectivitat, tot s'hi val». Per al filòsof, a l'hora d'analitzar aquests dos conceptes, cal renunciar a l'essencialisme perquè «és un error greu que empobreix la realitat, reduint-la, fent-la esquifida. L'essencialisme té com a conseqüència nefasta el dualisme, que és la divisió en dos de tot allò amb què ens enfrontem.» Terricabras va demanar que el professional de la comunicació aspiri «a la recerca de la màxima objectivitat possible» i que «verbalitzi les seves limitacions. Tot seguit, va recordar que «la tendència dels periodistes al dualisme es veu clarament en la manera que tenen de distingir, sovint, entre veritat i mentida, entre informació i opinió, entre objectiu i subjectiu/.../L'acceptació tant de l'essencialisme com del dualisme impedeix que molts periodistes cultivin el matís i la distinció, i els converteixen, llavors, simplement en altaveus de tòpics, generalitats i idees prefabricades, ben lluny de la seva funció de cultivadors, protectors i difusors de la llibertat i de l'objectivitat».

Per finalitzar, va recordar que el que hi ha en joc en la tasca periodística és «una certa concepció de la ciutadania i de la democràcia: un periodisme conformat i poc crític ajuda a consolidar actituds ciutadanes conservadores, passives i dogmàtiques; en canvi, un periodisme crític i autocrític afavoreix una ciutadania activa i democràticament viva /.../ En una societat activa democràticament, el periodista ha de participar en la tasca de retorn de poder democràtic a la població perquè és per a qui treballa el periodista, és a ella que el periodista ha de retornar la informació i el sentit crític, la iniciativa, el protagonisme, el poder crític i l'autonomia de pensament».

Terricabras durant la seva conferència precongressual
Foto: Ignasi Rodríguez

«El periodista ha de participar en la tasca de retorn del poder democràtic a la població»

forma que el consens sobre qui és periodista i què ha de fer ara mateix tinguin una resposta clara i precisa. Reformular els nostres objectius professionals en moments de gran confusió, quan el reforçament de vells mitjans o l'establiment de nous fan la impressió que el periodista ha de passar a la història. Es tracta de fer un debat d'idees, d'experiències, per arribar a acords pràctics per tornar al paper efectiu de periodistes, estrictament periodistes, com demanava Antonio Franco en una intervenció pública sobre a qui serveixen els mitjans.

Per tot això, no ha d'estranyar gens que s'hagi canviat, fins i tot, de seu congressual. O potser en aquesta ocasió, l'on ens ha condicionat el què. L'oferiment de la Universitat de Barcelona ha estat considerat un encert pel to més acadèmic que pot prendre l'encontre professional. Aquest es fa a les cèntriques instal·lacions de la plaça Universitat els dies 24 i 25 de novembre. Un recinte idoni per a la reflexió en veu alta, a la més antiga universitat de la capital catalana -enguany celebra el 550 aniversari- que, paradoxalment o per visió de futur, no té estudis de periodisme.

TAULES ÚNIQUES

El paper dels periodistes i la funció del periodisme en la societat democràtica. Mecanismes de defensa dels periodistes. L'exercici actual del periodisme a Catalunya. Aquests tres eixos del Congrés es volen debatre sense coincidir amb cap més activitat, de forma que tots els inscrits hi puguin prendre part. Això no exclou altres actes paral·lels, com és habitual en els congressos dels periodistes catalans que serveixen de punt de trobada d'algunes de la trentena d'associacions que s'aixopluguen al Col·legi de Periodistes. La comissió organitzadora havia treballat amb la idea que una sèrie de conferències en fossin el marc de referència. Després de comprovar que presentar-les aïllades a la seu del Col·legi no tenia prou al·licients per atraure un bon nombre de professionals, s'ha acordat incorporar-les dintre del Congrés.

Malgrat l'enfocament més de portes endintre, el Quart Congrés mantindrà unes constants. Així, l'enquesta que des de 1992 s'encarrega cada

quatre anys ens ha d'acostar a les preocupacions del sector. Salvador Alsius, degà del Col·legi de Periodistes de Catalunya, presentarà els resultats de l'enquesta d'Opina dins l'acte inaugural del Quart Congrés. Montserrat Minobis i Llúcia Oliva, en nom de la Comissió Organitzadora, n'explicaran els objectius abans de la lliçó inaugural que anirà a càrrec de la professora Holli Semetko, responsable del Departament de Ciències de la

Comunicació de la Universitat d'Amsterdam amb el tema «El paper dels mitjans de comunicació en el debat polític: La informació política a Espanya». Lewis A. Friedland, professor associat de l'Escola de

Els tres eixos del Congrés són: el paper dels periodistes i la funció del periodisme a la societat, els mecanismes de defensa, i l'exercici de la professió a Catalunya

Periodisme i comunicació de Masses de la Universitat nordamericana de Wisconsin tractarà el dissabte «El periodisme en els mitjans públics i privats: un mateix concepte?» i ens aportarà llum sobre un dels dubtes més freqüents per als professionals: qui paga, com mana?

EL PERIODISTA MULTIMÈDIA

Un altre convidat dels Estats Units, tot i el seu cognom d'arrels hispàniques, serà Marc Hinojosa. Arribarà del Chicago Tribune, periòdic d'un dels grups de comunicació més forts als EEUU, que va implantar fa quatre anys la figura del periodista multimèdia: aquell que treballa alhora per diferents suports, des d'Internet, per avançar una informació, la ràdio, la televisió i el mateix diari. Hinojosa ha estat el responsable d'aquesta operació multimèdia i n'explicarà els mecanismes per fer funcionar una redacció d'aquestes característiques. Aquesta és una forma de treballar que comença a tenir adeptes arreu per l'estalvi de despeses que pot suposar. Les reticències entre els professionals, si no va acompanyada de resultats comptables a les nòmines, però, són òbvies. Aquest tipus de periodista, tanmateix, ja encaixa en molts dels grups de comunicació estatals, tant grans com petits, que posseeixen alhora mitjans audiovisuals, electrònics i premsa escrita.

QUÈ EN QUEDARÀ DEL IV CONGRÉS ?

Què en traurem d'aquest Quart Congrés que s'enceta el segle XXI? Aquesta és una de les preocupacions de la Junta del Col·legi. El Primer Congrés, l'any 1978, va ser el de la represa democràtica, l'any abans de la gran crisi que va sacsejar les redaccions de Barcelona amb la desaparició d'històriques capçaleres.

Joaquim Roglan afirmava a Capçalera fa quatre anys, que aleshores tot es volia

socialitzar. El Segon Congrés, catorze anys després, amb noves generacions incorporades a la professió des de les facultats, va centrar-se en la precarietat laboral, de cara endintre. I de portes enfora, després dels JJOO de 1992, va dotar la professió d'un codi deontològic que sovint ha quedat en paper mullat. El Tercer Congrés va fer

Per als joves estudiants, la primera funció del periodisme és entretenir

s'han fet propostes sobre els mitjans públics; s'ha demanat un Consell de l'Audiovisual de Catalunya independent...

Montserrat Minobis, coordinadora de la taula sobre els mecanismes de defensa dels periodistes, espera que «els mecanismes de defensa siguin assumits per totes les empreses

periodístiques. En concret, insistim que s'aprovin arreu els Estatuts de Redacció, els quals, ara per ara, la patronal no veu amb bons

ulls». Reformar el codi deontològic aprovat fa vuit anys també és feina d'aquesta taula.

Al final, el consens hauria d'arribar en forma d'un decàleg on es reformulessin els principis clàssics del periodista professional, segons insisteix Lluïcia Oliva, coordinadora de la ponència on Lluís de Carrera presenta un treball que emmarca els objectius futurs. Respecte a l'exercici de la professió, també es presentarà alguna agosarada proposta sobre la necessitat de figures que treballin per garantir uns mínims de qualitat de la informació en els mitjans.

Els professors Humanes i Ortega van deixar bocabadats als assistents a la seva xerrada al Col·legi en afirmar que per als joves estudiants la primera funció del periodisme és entretenir. La solidaritat i el tractament informatiu de la immigració no comunitària: les oportunitats laborals per als nous periodistes, la llibertat d'expressió, la feina a Internet o el sexe de la notícia tindran també cabuda en els actes paral·lels del Quart Congrés. L'Associació Iberoamericana de Periodistes especialitzats i tècnics, col·lectius com el de Periodisme Solidari, el Gaziol, Grup de Periodistes Catalans, el Grup de Periodistes Progressistes Josep M. Lladó i l'Associació de Dones Periodistes han propiciat una sèrie de taules rodones.

Finalment, el Quart Congrés no serà virtual. Gràcies a l'autocoordinació dels responsables de les diferents ponències, amb molts col·legues que treballen de forma altruista, es debatrà sobre unes bases prèvies. L'eficient equip del col·legi ha amanit un plat exquisit per a la professió. Que ens sigui ben profitós. Ah! I la gresca que se la faci cada grup.

Una imatge del tercer Congrés el 1996
Foto: Francesc Farriols

néixer el Consell de la Informació el 1996 per disposar d'un òrgan autònom que vetllés per l'acompliment del Codi i els preceptes professionals. I què aportarà el congrés del 2000? Durant els últims anys, s'han elaborat treballs per tal d'evitar la discriminació -racial o sexual- als mitjans, s'han impulsat campanyes per erradicar termes indignes pels humans o s'ha treballat per acabar amb el llenguatge sexista. I

CONFERÈNCIA DE FÈLIX ORTEGA I MARIA LUISA HUMANES

La segona de les conferències precongressuals va tenir, el 13 de juny, a Fèlix Ortega, professor de sociologia de la Universitat Complutense de Madrid, i Maria Luisa Humanes, professora de Teoria de la Comunicació de la Universitat de Salamanca, com a protagonistes. Els dos conferenciants van recordar als assistents a l'acte que el conjunt de les apreciacions es basaven en el seu llibre «Algo más que periodistas. Sociología de una profesión». El periodista ja no és només algú que explica allò que passa, van afirmar els conferenciants. «El treball de periodista, la seva posició en la societat i les funcions que desenvolupa han variat de manera extraordinària en les darreres dècades», van assegurar. La nova realitat es pot reduir a tres eixos d'actuació com són: l'acció de narrar i descriure el que ocorre a la societat, el fet de proporcionar a la societat unes «representacions simbòliques» que donen sentit a la realitat de grups i subjectes, i l'expressió i la construcció de l'opinió pública. Aquest darrer factor donaria als periodistes la condició «d'actors polítics privilegiats».

Segons Ortega i Humanes, l'ampliació de la tradicional àrea de competències que solia limitar-se al primer eix -la funció informativa- provoca «un difícil i inestable equilibri». Així, segons els conferenciants, quan el periodista accentuï el primer eix estarà primant l'acció informativa, mentre que si dóna prioritat a qualsevol dels altres dos, «el rigor informatiu mancarà de sentit, ja que aquest s'haurà desplaçat a la consecució de projectes camuflats» amb l'excusa d'una pretesa acció informativa.

Ortega i Humanes van recalcar «la incomplerta professionalització» de la professió per culpa d'unes raons històriques, tant del país com del periodisme però tot i això, van destacar que aquest fet «no ha estat un obstacle perquè els periodistes s'hagin convertit en un grup social amb un elevat prestigi social i una enorme capacitat d'influència». A Espanya, van afirmar, l'actual definició de l'activitat periodística pels mateixos professionals és la d'una professió lliberal i una activitat

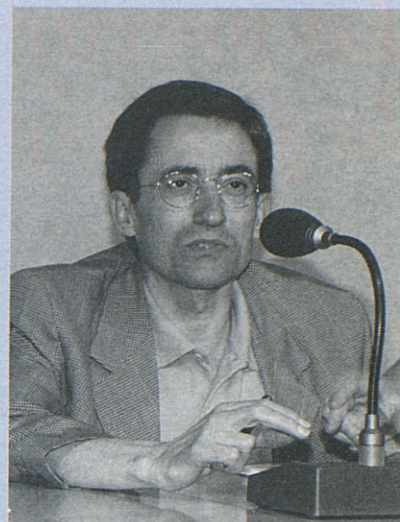
intel·lectual. Respecte a les funcions dels professionals del sector, aposten per ser transmissors i intèrprets de la realitat. Cal destacar, apunten, a una pèrdua de vigència del concepte d'objectivitat redefinint-se cap a un periodisme interpretatiu. Respecte a les funcions dels mitjans de comunicació, l'estudi apunta que els professionals prioritzen les d'informar i influir. Curiosament, els estudiants de periodisme situen l'entreteniment en primer lloc, per davant de la influència i la informació.

Ortega i Humanes van destacar també la inexistència d'un codi deontològic comú a tota la professió i van criticar la poca rigurositat a l'hora de comunicar algunes informacions i el fet que alguns professionals s'aprofitin de la llibertat d'expressió «per amagar comportaments pocs responsables».

«Paral·lelament a aquesta situació d'escassa professionalització -afirmen- ens trobem amb un prestigi social de la professió en augment des dels anys setanta /.../ El prestigi de la professió es fonamenta en el paper polític i de direcció intel·lectual que ha assumit /.../

L'ascens dels periodistes com a grup social ha tingut una notable influència en els joves i en l'elecció de la seva futura professió» en creure que el periodisme crea líders socials, que representen l'opinió pública millor que altres grups. «En què es fonamenta el prestigi de la professió?», es pregunten. «En la seva capacitat per influir en la societat i en la proximitat al poder», responen.

A les acaballes de la seva conferència, Fèlix Ortega i Maria Luisa Humanes delimiten les àrees d'influència sobre les quals els periodistes projecten les seves accions futures. Aquestes serien: proporcionar a la societat alguns dels elements culturals que la doten d'identitat i de cohesió interna, una direcció cultural, l'acció política així com una socialització en valors polítics i cívics.

Ortega durant la seva conferència
Foto: Ignasi Rodríguez

«El prestigi de la professió recau en la capacitat d'influència en la societat i en la proximitat al poder»